

BETERE WEERSTAND¹

Sinds de Duitse ‘strategische’ bezetting zich ontmaskerd heeft als een voorwendsel om Nederland, ons goede vrije Nederland te nazificeren, met verkrachting van onze historie, met verachting van de overtuiging van het volk, is de weerstand in ons volk hand over hand toegenomen.

Reeds waren de militaire overval en vooral het bombardement van Rotterdam een wreed onrecht, maar wat daarna is vertoond jaagt de verontwaardiging van ieder weldenkende vaderlander tot in het ondraaglijke op. Eerst verdroegen wij, ook door zielkundig zo begrijpelijke verlamming, de ‘bezetting’ (zogenaamd nodig voor de inval in Engeland) nog min of meer, maar toen de beloften van de Rijkscommissaris² om zich te houden aan de grondlijnen van het Landoorlogreglement³ (dat ook door Duitsland was ondertekend) stuk voor stuk werden verloochend, begon ons volk

¹ Tekst van een in maart 1941 gepubliceerd pamflet, door de zogeheten Lunterse Kring illegaal verspreid in een oplage van enkele tienduizenden exemplaren (H.C. Touw: *Het verzet der hervormde Kerk*, deel II. ‘s-Gravenhage: Boekencentrum 1946, 222-227. Biograaf Herman de Liagre Böhl (*Miskotte – theoloog in de branding*. Amsterdam: Prometheus 2016, 196) houdt het erop dat de concepttekst door Miskotte is geschreven, maar vanwege de herkenbaarheid van diens schrijfstijl door H.M. van Randwijk en K.H. Kroon is geredigeerd. Deze tekst is – licht geredigeerd en met aanvullende annotatie – overgenomen uit *Verzameld Werk* deel 12 – *Messiaans verlangen en andere literatuur- en cultuurkritische opstellen*. Kampen: Kok 1999, 462-468. Het originele pamflet is digitaal te vinden via Delpher/Het Geheugen.

² Arthur Seyss-Inquart (1892-1946) was een Oostenrijkse nazi die betrokken was bij zowel de *Anschluss* van Oostenrijk bij nazi-Duitsland in maart 1938 als bij de Duitse inval in Polen, september 1939. Van 1940 tot 1945 was hij *Reichskommissar für die besetzten niederländischen Gebiete*. Seyss-Inquart werd na de oorlog in Neurenberg voor oorlogsmisdaden ter dood veroordeeld en terechtgesteld.

³ De in 1907, na de Haagse Vredesconferenties, geratificeerde codificatie en formulering van internationaal geldend recht voor landen in een oorlogssituatie.

te ontwaken uit de verslagenheid en raakte het in vrees en in bezorgd verzet. *Tegen* het internationale recht immers werden onze mannen gedwongen te arbeiden aan militaire objecten hier te lande, *tegen* dit recht werden ze weggevoerd naar Duitsland, *tegen* dit recht werd elke uiting van Oranjeliefde gesmoord, de beeltenis van de koningin van de postzegels verwijderd. Dat zij volgens het Landoorlogreglement onze wettige overheid is en blijft, werd metterdaad geloochend en de besten van ons volk, die vasthouden niet alleen aan hun vaderlandse gevoelens maar ook aan het internationale recht, werden bespioneerd, bedreigd, vervolgd en weggevoerd. *Tegen* dit recht is ook het verbod om in eigen woning naar andere dan Duitse radiouitzendingen te luisteren, evenals het misbruiken van de Nederlandse radio voor Duitse propaganda. Alles onrecht! Alles tegen uitdrukkelijke belofte! De weerstand groeide: slechte psychologen als de nazi's zijn, bleken zij ook nu weer niet alleen voor de naburen geen oprecht respect te hebben, maar ook niets te verstaan van wat in een andere volksziel leeft. Onder een uitwendige schijn van discipline was en is de SA- en SS-man innerlijk normloos, onzeker van zichzelf en onkundig aangaande de toch zo algemeen menselijke idealen van vrijheid en recht, menselijke waardigheid, zoals ze onder ons sedert eeuwen een nationale gestalte hebben aangenomen.

Maar het bleef niet bij deze overtredingen van het Landoorlogreglement: ook de geestelijke vrijheid, die Seyss-Inquart zei te zullen respecteren, is al spoedig aangetast en wel op de sluwste wijze. "Wij zijn niet gekomen om dit volk onze politiek en onze wereldbeschouwing op te dringen" en dergelijke fraaie zinnen meer. Jawel! Verboden werd op de scholen bepaalde vaderlandse liederen te zingen (bijvoorbeeld *Wij leven vrij, 't Is plicht dat iedere jongen*). De spionage van NSB'ers, volwassenen en kinderen, werd beschermd en uitgebuit. De boeken op de scholen in gebruik werden aan een even domme als willekeurige controle onderworpen, de zakagenda's van de kinderen werden

nagesnuffeld, de bladzijden waarop de verjaardagen van het Koninklijk Huis stonden werden verwijderd, enzovoort. Uit geschiedenisboeken werden bladzijden gescheurd, bijvoorbeeld die gunstig oordeelden over de in christelijke overtuiging en humaniteit gegronde Nederlandse gastvrijheid jegens de Joden. En verder ging het, blind en automatisch: de politieke partijen, die in naam bleven bestaan, werden niet gelijk behandeld, de kleinste van alle, de partij die zich door haar wezen en daden buiten het volk geplaatst had, werd bevoorrecht. NSB'ers werden benoemd op hoge posten, als bijvoorbeeld die van procureur-generaal en commissaris van de koningin (welk een blamage!). De SDAP kreeg een NSB-leiding, evenzo het NVV en het Nederlands Onderwijzers-Genootschap. Een tirannie die alle rechtsbesef tartte liep ook de meest billijke en gematigde bezwaren onder de voet en nóg was het einde niet!

De WA⁴ kreeg verlof om uniformen te dragen, tekenen van de gezindheid van andere bevolkingsgroepen, zelfs speldjes en insignes, werden daarentegen verboden. De WA mocht marcheren en demonstratief optochten houden. Wie zich tegen de straatterror van deze verblinde en misleide mensen verzette, kon op de bescherming door de 'sterke arm' slechts zelden rekenen. Bij honderden werden mensen die op de een of andere wijze blijk gaven Nederlander te zijn achter slot en grendel gezet, meestal zonder aanklacht of beschuldiging, zonder vorm van proces, om soms plotseling even willekeurig weer vrijgelaten te worden. De zogeheten *represailles tegen Indië*⁵ werden uitgevonden om, zonder enige rekenschap te moeten geven, die intellectuelen naar

⁴ WA: *Weerbaarheidsafdeling*, de geüniformeerde ordedienst en knokploeg van de NSB.

⁵ Op 19 en 20 juli 1940 arresteerden de Duitsers 231 mensen die vanuit Nederlands-Indië toevallig in Nederland op verlof waren. Hun gijzeling was de Duitse vergelding voor de arrestatie in mei 1940 van bijna 2400 Duitsers in Nederlands-Indië. Later werden nog meer 'Indiërs' geïnterneerd en overgebracht naar Buchenwald en Ravensbrück.

een concentratiekamp te brengen die iets betekenden voor ons volk en om zo ons volk van zijn leiders te beroven. En nog was er geen eind, want toen begon op nog groter schaal dan tevoren reeds gebeurd was het weghalen van onze voorraden, *tegen* het uitdrukkelijk verbod van het Landoorlogreglement en met verwaarlozing van de onmiddellijke behoeften van het Nederlandse volk.

Behalve de miljoenen die wij hebben op te brengen om het Duitse leger, dat van hieruit strategisch tegen Engeland nog vrijwel niets gedaan heeft, te onderhouden, hadden wij nog daarenboven aan te zien hoe heel *ons economisch leven ontwricht werd*. De veestapel werd vernietigd, de voedselvoorziening bedreigd, de financiële stand van staat en volk onherstelbaar verward. Na een korte pauze van inzinking door afmatting laaide het lijdelijk verzet weer op, vooral toen het volk ging beseffen welke onmogelijke verhoudingen, ook in economisch opzicht, de nieuwe orde hier bracht.

Toen kwam het ergste: *de verwijdering van de Joden*, dat is van die *Nederlanders* die van Joods bloed zijn. Het onrecht en het leed over zoveel onschuldigen gebracht, de belediging aangedaan aan velen van onze medeburgers en zelfs van onze Joodse medechristenen hebben de volksziel (want zij is een werkelijkheid!) diep gegriefd. De tirannie schreed intussen voort en spon een net van leugen en bedrog om alles en allen. Het werd bijna onmogelijk om in deze atmosfeer te ademen. Maar nog was het einde niet: in plaats van respect te hebben, al was het maar het respect voor de vijand, heeft de nazi-macht – geen overheid! geen regering! geen staat in bijbelse zin! – de universiteiten van Leiden en Delft voor onbepaalde tijd gesloten.⁶

Wat zou er nu nog volgen? De toenemende leugen in de kranten, de dwang om ‘objectieve’ artikelen in de kolommen op te nemen, de dwang een mederedacteur (controleur) te aanvaarden! De

⁶ Eind november 1940.

gelijkschakeling van de radio volgde, de ontbinding van de luisteraarsverenigingen, de beslaglegging op hun gebouwen en goederen. Toen kwam het bordje *Joden ongewenst* op de ramen van hotels en restaurants, een dwang die misschien nog meer beledigend is voor het Nederlandse volk als zodanig dan voor de Joden in kwestie. De Nederlandse Bioscoopbond – natuurlijk niet deze instelling!, maar de dwingelandij van de SS en haar handlangers – heeft verklaard dat in heel Nederland de bioscooptheaters voor Joodse medeburgers gesloten zijn. Ja erger, nadat de synagogen van Zandvoort en 's-Gravenhage⁷ waren verwoest, is onlangs zelfs het ongelooflijke geschied: Amsterdam, de stad, die 'de kroon draagt van Europa',⁸ is geteisterd door een pogrom, een complete Jodenvervolging, waarbij zich in de straten waar Rembrandt zijn menselijkste figuren vond de afschuwelijkste tonelen hebben afgespeeld. Huizen zijn bestormd, vrouwen en meisjes geschoffeerd, zelfs pasgeboren kinderen niet ontzien, en slechts aan de bijstand van Jordaners en Kattenburgers is het te danken dat er niet alleen aan Joodse zijde slachtoffers gevallen zijn.⁹

En er zijn alweer nieuwe bepalingen en verordeningen, zoals bijvoorbeeld een verbod om zich als Jood voor de eerste maal aan de Universiteit te laten inschrijven en drastische beperking van het aantal studerende Joden, een 'zuivering' van artsen-, apothekers- en advocatenstand, en zo maar voort! Want deze bezetenheid is uiteraard mateloos en zegt nooit: 'Het is genoeg'. Er is geen vreze

⁷ De synagoge van Zandvoort werd op 5 augustus 1940 verwoest, verschillende Haagse synagogen al vanaf mei 1940. Na verschijning van dit pamflet werd op 20 april 1941 een aanslag gepleegd op de grote synagoge aan de Wagenstraat.

⁸ "Aen d'Aemstel, en aen't Y, daer doet sich heerlijck ope / Sy die, als Keyserin, de kroon draeght van Europe". Dichtregels van Joost van den Vondel ('Op Amstelredam', 1647) verwijzend naar de keizerskroon in het stadswapen van Amsterdam, geschonken door keizer Maximiliaan I van Oostenrijk in 1489.

⁹ Bedoeld zijn de razzia's op Joodse jongemannen in Amsterdam, februari 1941, die beantwoord werden door de Februaristaking, 25 en 26 februari 1941.

Gods voor hun ogen¹⁰ en de weg van de vrede verachten zij. Zij hebben geen oog voor de rijke schakering van het leven, zelf gewend óf te kruipen óf te trappen verwachten zij van alle mensen die zij in hun macht krijgen het eerste, om het tweede nu eens onbeperkt te genieten.

Tot het fijnste wat zij kunnen bedenken behoren de ‘zenuwenoorlog’ en de slagwoorden (“Europa is nu bevrijd“, “Nederland kan weer zichzelf worden“, “Engelse vliegers kennen geen genade voor vreedzame burgers“ enzovoort), de brutaliteit ervan tart elke vergelijking met wat andere regeringen vroeger hebben gepresteerd. Er is nog geen einde te zien aan de onderdrukking welke deze duivel uitoefent over ons gezonde, evenwichtige, vrijheidslievende Hollandse volk. Hij belooft telkens “nog harder te zullen toeslaan“.

Velen verheugen zich nu over het verzet, dat onder alle bevolkingsgroepen leeft en in plaats van af te nemen met de dag aangroeit. Sommigen verheugen zich zelfs over de naakte of de verhulde wraakgevoelens die hebben postgevat. Men ziet er een teken in dat het oude Nederland nog leeft, dat er bij velen meer begrip van recht en gerechtigheid gevonden wordt dan te verwachten scheen. Men verheugt zich over de weerstand die de volksziel biedt. Zal die standhouden tegen de ‘wereldrevolutie’ (want zo noemen de Duitse leiders deze oorlog)? *Het is te betwijfelen of deze weerstand-zonder-meer zich zal kunnen handhaven*, en daarmee bedoelen wij nu niet dat zij niet bij machte is de schandelijke maatregelen af te weren en dat zij zich neerleggen moet bij wat het leven van ons allen vergalt. Maar wij bedoelen dat deze weerstand-zonder-meer niet berust op het rechte inzicht in de situatie. Er zijn duizenden Nederlanders die nog steeds niet weten met wie zij eigenlijk van doen hebben. Hun verzet is er wel, maar het groeit het meest door de

¹⁰ Ps. 36: 2.

maatschappelijke druk – de distributie en haar last is er niet vreemd aan – of het verzet berust enkel op de *gekrenkte nationale* trots of op de woede over het verraad. Men wil tot geen prijs toelaten dat de slechtste Nederlanders over de goede zullen regeren. Er werkt een veelheid van motieven die alle min of meer begrijpelijk zijn. Toch moet er een *betere weerstand* komen. Niet in directe zin: sterker of slimmer, maar beter, namelijk rustend op betere *gronden*. En die betere gronden zijn gelegen in een beter inzicht in het wezen van de *totaalstaat*.

Het moet uit zijn met de mening die nog velen bewust of onbewust in zichzelf voeden, als zouden wij bij de bedoelde maatregelen te doen hebben met uitwassen. Nee, wat men aanziet voor uitwas is juist het wezen van de zaak. Wie oog kreeg voor deze dingen vraagt zich soms verwonderd af hoe het mogelijk is dat ook ontwikkelde en welmenende vaderlanders nog niet zien dat hetgeen de pers ons in de jaren '33 – mei '40 meedeelde over de gebeurtenissen in Duitsland in hoofdzaak de *waarheid* is geweest. Men moet nu toch zien, nu men het aan den lijve ondervindt, dat deze “plutocratische propaganda”, de zogenaamde *Judenhetze* eenvoudig verzonnen is. Achteraf worden ook de gruwelijkste dingen, die wij met aarzeling en achterdocht hebben gelezen, bevestigd, het moet waar zijn geweest: zó is het gegaan met de pogroms, zó heeft men de jongeren gedruild tot automaten en krankzinnig gemaakt van hoogmoed. Het is niet christelijk geweest, het was ook niet humanistisch, noch echt-Germaans en evenmin vaderlandslievend, maar de hoogste waarden van de Duitse cultuur werden kapotgeslagen. De totaalstaat vernietigt ten slotte de vrijheid, dat zien inderdaad velen, maar te weinigen zien nog dat zij ook en juist het *gezag* en de eerbied voor het gezag ondermijnt en ten slotte vernietigt. Hoe hoger en hoe verder strekkend het gezag is, des te hechter moet het gefundeerd zijn in een opperste instantie, namelijk het *gebod van God*, des te nodiger moet het ondersteund worden door de geschiedenis van het volk, des te wijzer moet het omgaan,

vaderlijk en herderlijk, met de geestelijke waarden, des te harder en straffer moet het optreden tegen de willekeur en rebellie van de menselijke natuur. Het gezag is er om wille van de zonde, tot bescherming van het weerloze, tot loon van de goeden, tot straf van de bozen. Maar indien nu precies het omgekeerde geschiedt: de geweldenaars worden beschermd en de goeden verschrikt, zal een volk dan niet gaan twijfelen aan alle goddelijk en menselijk gezag? En als men nu bedenkt dat dit klaarblijkelijk ook de bedoeling is van het nationaalsocialisme, dat men voorlopig nog over gezag *praat* om het volk te doen wennen aan de vervanging van werkelijk gezag door naakte macht, als men nu bedenkt dat openlijk de leer verkondigd wordt van het doel dat alle middelen heiligt, dat een stelselmatig op de kop zetten van wat logisch en ethisch vaststond voor het christelijke volk, ook in Duitsland, wordt doorgevoerd, dan begrijpt men dat de ondermijning van het gezag inderdaad dient om een zogenaamd nieuw menstype te kweken, dat niet beter weet of macht en enkel machtsverhoudingen beheersen de wereld.

Onze weerstand nu tegen de Duitse bezetting en tegen de nationaalsocialistische propaganda zal een betere zijn indien wij de rechtsschendingen, de wreedheden, de willekeur, de leugens, de vleierij en de hoon zien als een methode om de christenheid, Europa en de menselijke consciëntie uit te hollen. Dit betekent dat zij ons zó ver willen brengen tot wij eindelijk de grootste gemeenschap zullen kunnen doen als het bevolen wordt, met precies dezelfde vanzelfsprekendheid waarmee wij nu onze belastingen betalen of onze ramen verduisteren. Dit is dan ook de bedoeling! En een volk dat dit ene punt niet tijdig in het oog vat is er ongelukkig aan toe. Het heeft op den duur als apart volk geen toekomst meer! Niet de Nederlandse klederdrachten, de folklore, Marken en Volendam zijn kenmerkend voor het vaderland. Dit alles zal men ons ook wel laten! Niet bepaalde zeden en gewoonten, zelfs niet een bepaalde levensstijl maken ons land tot die bijzondere historische gestalte, *maar juist het diep gegronde*

beseft van de onmogelijkheid van de totaalstaat. Daarover zijn Marnix en Coornhert, Bogerman en Hugo de Groot, Daendels en Hogendorp, Groen en Thorbecke, Schaepman en Kuyper, Troelstra en Nolens en alle grote mannen die we door de eeuwen heen hebben gehad het volmaakt eens. Calvinisten, humanisten en katholieken aanvaardden en bouwden dit ‘edel Neerlandt soet’.¹¹ De totaalstaat is niet alleen bedenkelijk en gevaarlijk, maar voluit onmogelijk, een wangedrocht van een God-vergeten denken. Want deze staat zal zich óf moeten gronden op het Woord van God – en een staat die dat doet is feitelijk kerk – óf (een andere mogelijkheid is er niet) hij moet zich gronden op een eigen belijdenis en wereldbeschouwing, die als menselijk, niet te weerspreken ‘Godswoord’ gelden moet. De kerk kan dan niet belijden of het moet in overeenstemming zijn met dit ‘Godswoord’, de wetenschap mag niets leren, de krant niets schrijven, de mensen niets zeggen, de jeugd niets doen dan wat God-Führer of God-Partij voorschrijft. Hier geldt werkelijk de vraag die meestal zo scherp niet optreedt: het is óf uit God óf uit de Boze, het is óf het begin van het Koninkrijk van God óf het begin van het rijk van de Antichrist. Als het het eerste niet is, is het per se het tweede. Want alleen God kan totaál bevelen, alleen het Rijk van God kan totalitair zich uitbreiden, alleen aan Christus kunnen wij ons totaal overgeven. Alle menselijk gezag is betrekkelijk, afgeleid en ondergeschikt. Van elke aardse gezagsinstantie moet hoger beroep mogelijk zijn, ja die instantie zelf moet van zichzelf weten dat zij betrekkelijk is, dat zij een noodmaatregel is. De totaalstaat is in strijd met het eerste gebod: “Gij zult geen andere goden voor Mijn aangezicht hebben”¹² – de totaalstaat, indien hij niet het Godsrijk is (en dat is hij natúúrlijk niet) moet noodzakelijk optreden als een antikerk, waarin alles veracht wordt wat de kerk aanbidt, waarin alles vervolgd wordt waarvoor de kerk ruimte geeft, waarin de deugden die de Schrift prijst worden

¹¹ Uit het tiende couplet van het Wilhelmus.

¹² Ex. 20: 3.

vertreden en de ondeugden worden geprezen. Dit is wat Duitsland wereldrevolutie noemt.

Laten we ons niet laten bedriegen door het feit dat er altijd nog wel een 'waarheidselement' of een 'goede zijde' in de bemoeiingen van zulk een 'overheid' blijft. Want dat is door de *weerhoudende genade* en het geduld van God, die Zijn kinderen nog voor de laatste chaos wil behoeden. Laten we niet zeggen dat er toch nog ruimte overblijft voor enkele goede dingen, laten we deze afleggettjes van godsdienstige en humanitaire waarden toch niet ernstig nemen, want dat is opvoedkundig raffinement, om onze zwakke en laffe zielen een voorwendsel te geven om ons voorlopig aan een beslissing te onttrekken, totdat de wals van het geweld verder gerold is en er niemand meer is die de mond open doet of ook maar piept.

Laat ons wakker worden en de verleiding van ons afslaan die fluistert dat het *Nederlandse* nationaalsocialisme iets heel anders is dan het Duitse. Dat heeft nooit anders dan een graadverschil kunnen zijn en het is sinds 10 mei duidelijk gebleken dat ook dit graadverschil grotendeels denkbeeldig is. In een wereldrevolutie is geen plaats voor sektarische apartjes. Vooral ook: laat ons niet geloven dat dit nu '*Duits*' is. Het nationaalsocialisme is oorspronkelijk over het Duitse volk gekomen ongeveer zoals het over ons gekomen is. En te goeder trouw zijn vele intellectuelen, ook predikanten en gemeenteleden, in de beweging meegegaan. De sociale nood was groot, oude volkstradities zouden weer in ere komen, de geest zou opstaan tegen het geld, enzovoort. Nu gaan velen zien dat ze bedrogen zijn. Laten wij, die door hun harde lot gewaarschuwd zijn, hun niet te hard vallen over hun zwakheid. Het raffinement waarmee de gewetens in verwarring zijn gebracht was zo geslepen dat er zonder bijzondere verlichting bijna niet doorheen te zien was, en bovenal: ook zij hebben niet geweten en niet gezien dat het op de *totaalstaat* aanging en nog minder dat de wereldbeschouwing van die totaalstaat bovendien het nihilisme zou zijn, de ontkenning van alle christelijke waarden en

zedelijke normen.

Als niet alle voortekenen bedriegen zal deze oorlog nog lang duren, in die lange tijd komt het al meer aan op onze innerlijke weerstand. Als we zien wat in acht maanden tijds door deze lieden is verwoest, dan kan ons wel de angst voor de komende tijd om het hart slaan. We zullen in ons christelijk en vaderlands en menselijk gevoel voortdurend geslagen worden en onze weerstand zal minder worden, tenzij zij die *betere, die op een helder oordeel van de geest berustende weerstand is*. Niet om de beperkende bepalingen, zelfs niet om de roof van goederen zullen wij ons ten slotte verweren, niet om hetgeen ons persoonlijk en gemeenschappelijk dierbaar werd, maar omdat wij de dodelijke dwaling van de totaalstaat duidelijk voor ogen hebben en hem afwijzen met alle kracht die in ons is.

De weerstand moge groeien, maar de betere weerstand groeie mee, al dieper. De algemene weerstand kan billijkerwijze niet worden versmaad, maar de *betere weerstand*, die zal het rechte cement geven, die verleent ook een hogere zin aan ons lijden en geeft ons, in het geloof, uitzicht op betere tijden, waarin vergaan en bijkans vergeten zal zijn het barbaarse tijdperk dat wij deze jaren hebben moeten doorworstelen.